

DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2023-55-4-115>
УДК 347.73:338.46

О. В. БАБАРИЦЬКИЙ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: aleksandr.babaritskyi@ukr.net
ORCID ID: [https://
orcid.org/0000-0002-1690-1837](https://orcid.org/0000-0002-1690-1837)

ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ¹

Статтю присвячено визначенню змісту фінансових послуг, місця фінансового ринку в фінансовій системі держави, розкриттю правового статусу суб'єктів ринку фінансових послуг, особливостям державного регулювання діяльності учасників ринків фінансових послуг. Розглянуто дискусійні питання регулювання грошового обігу, банківської діяльності, ринків капіталу й організованих товарних ринків, валютного ринку та інших ринків фінансових послуг в Україні. Сформульовано науково-методичні підходи до викладання цих питань здобувачам вищої юридичної та економічної освіти.

Ключові слова: фінансова система, фінансові послуги, ринки фінансових послуг, державне регулювання діяльності учасників ринків фінансових послуг.

JEL Classification: E44, G10, G18, G20, K10.

Постановка проблеми. У видавництві «Право» вийшов друком підручник «Фінансові послуги», підготовлений колективом авторів за редакцією докторки юридичних наук, професорки, завідувачки кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого О. О. Дмитрик². Підручник складається з 17 тем, які комплексно розкривають пробле-

¹ © Бабарицький О. В., 2023. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

² Фінансові послуги : підручник / О. О. Дмитрик, Є. О. Алісов, Н. М. Ковалко та ін. ; за ред. О. О. Дмитрик. Харків : Право, 2023. 408 с.

матику теоретичних і практичних питань правового регулювання фінансових послуг в Україні в умовах сьогодення.

Редакційна колегія збірника наукових праць «Економічна теорія та право» 6 жовтня 2023 р. провела круглий стіл, присвячений обговоренню актуальних проблем функціонування сучасної фінансової системи України, місця та ролі в ній фінансового ринку, розкритих в аналізованому підручнику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування сучасних ринків фінансових послуг вивчаються багатьма науковцями – представниками економічної та юридичної науки [1–4]. Утім підручників та інших навчальних видань, які б містили системний аналіз теоретичних і практичних питань правового регулювання фінансових послуг, в Україні бракує.

Формулювання цілей. Метою статті є узагальнення думок науковців щодо теоретичних, методичних і практичних положень, розкритих у підручнику «Фінансові послуги», підготовленому провідними викладачами кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Виклад основного матеріалу. У науковій дискусії взяли участь:

Ольга Дмитрик (Olha Dmytryk) – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, керівниця авторського колективу підручника «Фінансові послуги»;

Людмила Шевченко (Liudmyla Shevchenko) – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, заступниця головного редактора збірника наукових праць «Економічна теорія та право»;

Ольга Марченко (Olha Marchenko) – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, відповідальна секретарка збірника наукових праць «Економічна теорія та право»;

Руслана Гаврилюк (Ruslana Havrylyuk) – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Петро Пацурківський (Petro Patsurkivskiy) – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Катерина Токарева (Kateryna Tokarjeva) – кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри права закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»;

Юлія Костенко (Yulia Kostenko) – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри господарського та адміністративного права Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Артем Котенко (Artem Kotenko) – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Олександр Бабарицький (Oleksandr Babarytskyi) – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Наукова дискусія сконцентрувалася на обговоренні двох питань.

Перше – актуальність наукових досліджень правового регулювання фінансових послуг та підготовки відповідної навчальної літератури для здобувачів вищої юридичної та економічної освіти.

Ольга Дмитрик зазначила, що ефективне функціонування фінансового ринку є однією з вимог сталого функціонування економіки, а також необхідною умовою для розвитку інших секторів економіки країни. Виконуючи взяті зобов'язання на шляху до європейської інтеграції щодо гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС, в Україні останнім часом було змінено низку нормативно-правових актів, що регулюють фінансовий сектор, у тому числі було оновлено законодавство у сфері надання фінансових послуг. При цьому понятійний апарат фінансового законодавства не тільки змінюється, а й ускладнюється. До того ж поява нових технологій і використання інновацій приводять до виникнення нових фінансових інструментів, чим розвивають ринок фінансових послуг. Це, безумовно, потребує своєчасного реагування на них науковців та зумовлює необхідність осучаснення навчального матеріалу для здобувачів вищої освіти.

Руслана Гаврилюк підтримала думку О. Дмитрик. Як відомо, одним із зобов'язань, покладених на українського законодавця, є своєчасне та всебічне наближення національного законодавства до десятків нормативно-правових актів ЄС, перелічених у додатках до Угоди про асоціацію та в інших міжнародних договорах між Україною та ЄС. Загалом Україна зобов'язана гармонізувати, принаймні частково, своє наявне національне законодавство до сотень нормативно-правових актів ЄС із багатьох галузей права, до яких належать такі ключові, як фінансові послуги, захист прав споживачів і багато інших. Тож видання підручника, у якому висвітлено питання правового регулювання надання фінансових послуг з урахуванням тих реалій сьогодення, які склались на ринку фінансових послуг, та останніх тенденцій розвитку світової фінансової інфраструктури, є цілком обґрунтованим, актуальним і своєчасним.

Юлія Костенко, погоджуючися з попередніми думками, акцентувала увагу на динамічному розвитку фінансового сектору, упровадженні нових технологій і застосуванні інновацій, зростанні міжнародних фінансових операцій, що ставлять перед освітянами та науковцями завдання розроблення і видання відповідних навчальних матеріалів. Безумовно, що навчальна література, яка ґрунтується на наукових дослідженнях, сприяє піднесенню професійного рівня фахівців у сфері фінансових послуг. Наукові дослідження та навчальна література є ключовими інструментами для забезпечення адаптації правового середовища до сучасних викликів у фінансовій сфері та підготовки фахівців із вищою юридичною та економічною освітою до ефективної роботи в цьому динамічному середовищі.

Друге питання – особливості висвітлення окремих положень фінансово-правової науки у підручнику «Фінансові послуги».

Петро Пацурківський звернув увагу на те, що на сьогодні фінансові послуги надаються різними фінансовими установами за допомогою багатьох фінансових інструментів, і детально розкрити особливості їхньої діяльності в одному підручнику практично неможливо. Проте авторам підручника «Фінансові послуги» вдалося переконливо поєднати фундаментальні, сталі положення фінансово-правової науки та нові, пов'язані з сучасними змінами чинного фінансового законодавства. Ідеться, зокрема, про ґрунтовний розгляд поняття та юридичної природи фінансових послуг і їхніх видів, проблем розмежування фінансових послуг та інших господарських операцій і цивільних правочинів. Підручник об'єднує теми, у яких обґрунтовано класифікацію основних сегментів ринку фінансових послуг, надано загальну характеристику основних складників ринку фінансових послуг та особливості окремих механізмів надання фінансових послуг, розкрито особливості державного регулювання надання фінансових послуг та захисту прав споживачів таких послуг, а також деякі аспекти правового регулювання ринку фінансових послуг в Європейському Союзі.

Катерина Токарєва віднесла до явних переваг підручника: 1) аналіз загальних характеристик грошового обігу в Україні та валютного ринку, правового регулювання банківської діяльності в Україні та ринків капіталу і організованих товарних ринків, правового статусу учасників ринку фінансових послуг; 2) дослідження державного регулювання та нагляду за діяльністю учасників ринків фінансових послуг, а також системи органів, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг і розмежування сфер державного регулювання; 3) розгляд питань фінансового моніторингу у сфері надання фінансових послуг (основні завдання фінансового моніторингу, система та суб'єкти фінансового моніторингу, ризик-орієнтований підхід у ді-

яльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу тощо), а також 4) міжнародного досвіду регулювання такого виду послуг. При цьому, на думку **Петра Пацурківського**, важливе значення для становлення висококваліфікованих фахівців-юристів мають теми, які передбачають обов'язкове поєднання теоретичного і прикладного матеріалу. Такими, приміром, є теми, у яких викладено питання фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства у сфері надання фінансових послуг, у тому числі грошового обігу та обігу валютних цінностей, відповідальності за порушення прав споживачів фінансових послуг та ін.

Артем Котенко додав, що важливе значення для становлення висококваліфікованих фахівців-юристів мають також запропоновані в підручнику теми, які присвячено питанням захисту прав споживачів фінансових послуг, що є надзвичайно важливим, урахувавши гармонізацію національного законодавства у світлі реалізації зобов'язань, узятих Україною перед Європейським Союзом, де питання забезпечення ефективного захисту прав споживачів фінансових послуг є одним із пріоритетних. Крім того, на думку А. Котенка, підручник містить систематизований виклад матеріалу відповідно до однойменної програми навчальної дисципліни галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Він побудований логічно та збалансовано. Термінологія, стиль і мова відповідають вимогам, які встановлені для навчальної літератури. Позитивним є те, що теоретичний матеріал викладається в контексті основних положень чинного законодавства, що регулює функціонування ринку фінансових послуг в Україні.

Людмила Шевченко нагадала учасникам, що будь-який підручник повинен містити основи наукових знань певної навчальної дисципліни. Підручник для здобувачів вищої освіти має відповідати вимогам високої науковості, логічності й точності викладення матеріалу, у більшості випадків мати практичне спрямування та забезпечувати міжпредметні зв'язки при викладанні системи навчальних дисциплін. Підручник «Фінансові послуги» відповідає всім цим вимогам. Ба більше, він виконує не тільки освітню функцію, а й дослідницьку, орієнтуючи здобувачів освіти на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між багатьма процесами та явищами у сфері фінансових відносин, а також управлінську функцію, уможливлюючи застосування знань на практиці.

Ольга Марченко додала, що підручник буде корисним не тільки майбутнім юристам, а й економістам. Сучасна підготовка фахівців за спеціальністю 051 «Економіка» в Національному юридичному університеті та в більшості ЗВО України передбачає вивчення таких навчальних дисциплін, як «Фінансова система», «Ринки фінансових послуг», «Банківська діяльність», «Стра-

хування бізнесу». Підручник, який підготували науковці кафедри фінансового права НЮУ, дозволяє сформулювати системні економіко-правові знання у сфері фінансів. Підтвердженням цьому є, наприклад, аналіз механізму правового регулювання захисту прав споживачів фінансових послуг (тема 15). Автори не тільки дають визначення захисту прав споживачів фінансових послуг, а й розкривають його найважливіші форми: роль та особливості договору про надання фінансових послуг; захист прав споживачів фінансових послуг щодо реклами і в сфері надання послуг споживчого кредитування; контрольні заходи щодо захисту прав споживачів фінансових послуг Національного банку України та ін.

Висновки. Учасники круглого столу дійшли думки, що підручник «Фінансові послуги» буде корисним і цікавим як для здобувачів вищої освіти, так і для науковців, викладачів юридичних та економічних дисциплін, докторантів, аспірантів та всіх тих, хто цікавиться питаннями правового регулювання фінансових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Еш С. М. Ринок фінансових послуг : підручник. Київ : ЦУЛ, 2022. 400 с.
2. Мацук З. А. Фінансові послуги на ринку цінних паперів України: теорія та практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2018. 367 с.
3. Слав'юк Н. Р., Глущенко С. В. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. Київ : НаУКМА, 2022. 206 с.
4. Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку фінансових послуг : монографія / за ред. Н. М. Внукової, С. В. Глібка. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. 304 с.

REFERENCES

1. Esh, S. M. (2022). *Rynok finansovykh posluh* [Financial services market]. Tsentr uchbovoi literatury.
2. Matsuk, Z. A. (2018). *Finansovi posluhy na rynku tsinnykh paperiv Ukrainy: teoriia ta praktyka* [Financial services on the securities market of Ukraine: Theory and practice]. KNEU.
3. Slaviuk, N. R., & Hlushchenko, S. V. (2022). *Rynok finansovykh posluh* [Financial services market]. NaUKMA.
4. Vnukova, N. M., & Hlibko, S. V. (Eds.). (2020). *Suchasni ekonomiko-pravovi ryzyk-oriientovani zasoby rehuliuвання rozvytku rynku finansovykh posluh* [Modern economic and legal risk-oriented means of regulating the development of the financial services market]. NDI PZIR NAPrN Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2023

Стаття пройшла рецензування 22.11.2023

Стаття рекомендована до опублікування 22.12.2023

O. V. BABARYTSKYI

PhD in Economics, Associate Professor, associate professor at the Department of Financial Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv

FINANCIAL SERVICES AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

Problem setting. Pravo Publishing House (Ukraine, Kharkiv city) published the textbook “Financial Services”, prepared by a team of authors under the editorship of O. O. Dmytryk, doctor of legal sciences, professor, head of the Department of Financial Law of Yaroslav Mudryi National Law University. The textbook consists of 17 topics that comprehensively reveal the theoretical and practical issues of legal regulation of financial services in Ukraine in today’s conditions.

Recent research and publication analysis. Problems of the functioning of modern markets of financial services are studied by many scientists who represent economic and legal science. However, there is a lack of textbooks and other educational publications that would contain a systematic analysis of theoretical and practical issues of legal regulation of financial services in Ukraine.

Paper objective. The purpose of the article is to summarize the opinions of scientists regarding the theoretical, methodological and practical provisions revealed in the textbook “Financial Services”, prepared by leading teachers of the Department of Financial Law of the Yaroslav Mudryi National Law University.

Paper main body. The scientific discussion focused on the discussion of two issues:

- 1) the relevance of scientific research on the legal regulation of financial services and the preparation of relevant educational literature for students of higher legal and economic education;
- 2) peculiarities of coverage of certain provisions of financial and legal science in the textbook “Financial Services”.

The participants of the discussion came to the opinion that the effective functioning of the financial market is one of the requirements for the sustainable functioning of the economy, as well as a necessary condition for the development of other sectors of the country’s economy. At the same time, the emergence of new technologies and the use of innovations lead to the emergence of new financial instruments, which develop the market of financial services. Accordingly, the conceptual apparatus of financial legislation in Ukraine is complicated. This requires a timely response from scientists and necessitates the modernization of educational material for those seeking higher education. Therefore, the publication of the textbook, which covers the issue of legal regulation of the provision of financial services taking into account the realities of today, is fully justified, relevant and timely.

Conclusion of the research. The textbook “Financial Services” will be useful both for students of higher education and for scientists, teachers of legal and economic disciplines,

doctoral students, graduate students and all those who are interested in the issues of legal regulation of financial services.

Short abstract for an article

Abstract. The article is devoted to defining the content of financial services, the place of the financial market in the financial system of the state, the legal status of the subjects of the financial services market, and state regulation of the activities of participants in the financial services markets. The author considered the controversial issues of regulation of money circulation, banking activity, capital markets and organized commodity markets, foreign exchange market and other markets of financial services in Ukraine. The author proposed scientific and methodical approaches to teaching these issues to students of higher legal and economic education.

Key words: financial system, financial services, financial services markets, state regulation of activities of financial services market participants.

Article details:

Received: 11 October 2023

Revised: 22 November 2023

Accepted: 22 December 2023

Рекомендоване цитування: Бабарицький О. В. Фінансові послуги як об'єкт наукового дослідження. *Економічна теорія та право*. 2023. №4 (55). С. 115–122. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2023-55-4-115>.

Suggested citation: Babarytskyi, O. V. (2023). Finansovi posluhy yak ob'iekt naukovoho doslidzhennia [Financial services as an object of scientific research]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 4(55), 115–122. <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2023-55-4-115> [in Ukrainian].